

GARY L. FRANCIONE • Hayvan Haklarına Giriş

© 2008 İletişim Yayıncılık A.Ş., Hayvan Hakları / 1. BASIM
2018, İstanbul (1 baskı)

Introduction to Animal Rights. Your Child or the Dog?

© 2000 Temple University Press

Bu kitabın yayın hakları Onk Ajans Ltd. aracılığıyla
Temple University Press'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 1297 • Başvuru Kitapları 122

ISBN-13: 978-975-05-3384-6

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 2. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

EDITÖR Elçin Gen

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Abdullah Onay

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

GARY L. FRANCIONE

Hayvan Haklarına Giriş

Çocuğunuz mu Köpeğiniz mi?

*Introduction to Animal Rights
Your Child or the Dog?*

ÇEVİRENLER
Renan Akman - Elçin Gen

GARY LAWRENCE FRANCIONE (1954), New Jersey'deki Rutgers Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde hukuk ve felsefe profesörüdür. 1987'de Pennsylvania Hukuk Fakültesi'nde ders vermeye başladı ve Amerika'da ilk kez bir hukuk fakültesinde hayvan hakları kuramı üzerine dersler verdi. 1989'da Rutgers Üniversitesi'nde çalışmaya başladı ve Anna E. Charlton'la birlikte Rutgers Hayvan Hakları Projesi'ni başlattı. Hayvanlarla ilgili davaların incelendiği proje 2000'de sona erdirildi, ancak Francione hayvan hakları kuramı, hayvanlar ve hukuk, hayvan hakları ve insan hakları gibi konularda ders vermeye devam ediyor. Francione'nin, Anna Charlton ve Sue Coe'yla kaleme aldığı "Sol Neden Hayvan Haklarını Desteklemeli?" başlıklı yazısı *Birikim* dergisinin "İnsan-Hayvan: Hak, Sorumluluk, Şefkat?" (195. sayı) başlıklı dosyasında yayımlanmıştı.

İçindekiler

TEŞEKKÜR	9
Önsöz · ALAN WATSON.....	13
Giriş	21
Hayvanlar: Söylediklerimiz ve yaptıklarımız.....	21
Uzlaşımsal sağduyumuz: İnsanları tercih edebiliriz, ama sadece “zorunlu” olduğunda.....	25
İnsanca muamele ilkesi: Hayvanlara “gereksiz yere” acı çektirilmesine getirilen yasak	27
Sorun: Vaaz ettiklerimizi uygulamıyoruz.....	28
Mal olarak hayvanlar: Dengesi bozuk bir tartı.....	29
Çözüm: Hayvan çıkarlarını ciddiye almak.....	30
Hayvan etiği konusundaki kafa karışıklığı.....	39
Önceki yaklaşımlar.....	40
Ahlâki meseleleri “ispatlama” üzerine birkaç söz	44
Hayvan zihinleri	47
Kitabın ana hatları	49
BİRİNCİ BÖLÜM	
Teşhis: Hayvanlar Hakkındaki Ahlâki Şizofrenimiz	51
Eşya olarak hayvanlar.....	52
Sadist Simon.....	55

İnsanca muamele ilkesi: Hayvanlar hakkındaki ahlâki düşüncede bir devrim.....	56
Hayvan kullanımlarımız: Hepimiz Simon'ız.....	63

İKİNCİ BÖLÜM

Viviseksiyon: Daha Çetrefil Bir Mesele	101
Hayvanların deneylerde kullanılması.....	103
Hayvanların testlerde kullanılması.....	123
Derslerde ve eğitimde hayvan kullanımı.....	129

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ahlâki Şizofrenimizin Nedeni: Mal Olarak Hayvanlar	131
Hayvanlar: Sahibi olduğumuz şeyler.....	131
İnsanca muamele ilkesinin ve hayvan refahı yasalarının başarısızlığı	138
Hayvan refahı yasalarının sağladığı korumanın kapsamı.....	161
Hayvan mülkiyetini eşya mülkiyetinden farklı mı değerlendiriyoruz?	166
Köpeğinizin ya da kedinizin piyasa değeri.....	170

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ahlâki Şizofrenimizin Tedavisi: Eşit Gözetilme İlkesi	177
Önümüzdeki iki seçenek	177
Eşit gözetilme ilkesi: Bazı genel yorumlar.....	178
Eşit gözetilme ilkesi ve insanca muamele ilkesi.....	182
Eşit gözetilme ilkesi: Mal olarak insanlar.....	184
Başka insanlara sırf amaçlarımızın araçları olarak muamele etmek	189
Eşit gözetilme ilkesi: Temel haklar ve eşit içkin değer	192
Eşit gözetilme ilkesinin hayvanlara uygulanması.....	201
“Kişi” olarak hayvanlar?.....	204

BEŞİNCİ BÖLÜM

Robotlar, Din ve Ussallık	207
Hayvanlar gerçekten robotlardır	208
Tinsel astlar olarak hayvanlar.....	211
Doğal astlar olarak hayvanlar	220
Bir içkin değer farkı mı?.....	244

ALTINCI BÖLÜM

İneğe Sahip Olmak ve Onu Yemek:

Bentham'ın Hatası	249
Bentham'ın köleliğe ve hayvanların mal statüsüne dair görüşleri.....	250
Peter Singer: Bentham'ın modern yandaşı.....	256
İnsanca muamele ilkesinin başarısızlığı: Tarihsel bir not.....	272
Akılları kurcalayan son bir soru.....	276

YEDİNCİ BÖLÜM

Hayvan Hakları: Çocuğunuz mu, Köpeğiniz mi?	279
Başkasının çocuğundan önce kendi çocuğumu kurtarırdım.....	280
Sözde çıkar çatışmaları: Köpeği yanan binadan çıkarmak.....	281
Diğer çatışmalar.....	284
Viviseksiyon, "yanan bina" örneği midir?.....	285
Ya gerçek olağanüstü haller ya da çatışma durumları?.....	287
Din ve hayvan hakları.....	292
Hayvanları insanlara tercih etmek.....	293
Hayvan hakları ve yerleşik kabullerimiz: Uyumlu bir ikili.....	294

EK

Yirmi Soru ve Cevap	301
----------------------------------	------------

TEŞEKKÜR

Öncelikle hayat arkadaşım ve Rutgers Hukuk Fakültesi'nden meslektaşım Yardımcı Profesör Anna E. Charlton'a teşekkür etmek istiyorum. Anna, mükemmel bir öğretmen ve hukukçu olmasının yanı sıra, bu kitabın yazılmasına vesile olan tartışmaların ayrılmaz bir parçası oldu. Rutgers Hayvan Hakları Merkezi'ni birlikte kurduk ve yönettik. Bu kitapta öne sürdüğüm fikirlerin çoğu, son on yıl içinde Anna'yla birlikte hayvanlar ve hukuk üzerine verdiğimiz derslerde geliştirildi. Onun bu projenin ayrılmaz bir parçası olduğunu düşündüğüm için kitabı birlikte yazmamızı önerdim, ama kabul etmedi. Ben yine de bu kitapta benim kadar onun da payı olduğunu düşünüyorum.

Alan Watson ve Drucilla Cornell'e saatlerce süren tartışmalarımız için minnettarım ve Watson'ın bu kitaba önsöz yazmış olması benim için bir şeref. Fikirlerine çoğu zaman karşı çıksam da, çok değerli ve âlicenap bir meslektaş olan Peter Singer'la yürüttüğümüz tartışmalar için de müteşekkirim. Rutgers'daki meslektaşlarım Alfred Blumrosen, Alex Brooks ve Philip Shuchman'a, hukuk felsefesi alanındaki tartışmalarımız için minnettarım. Rutgers Hukuk Fakültesi Dekanı Stuart Deutsch, Dekan Yardımcısı Dean Ronald K. Chen, Müdür Norman Sa-

muels ve eski Dekan Roger I. Abrams, çalışmalarımı rahat yürütebilmem için ellerinden geleni yaptılar.

Marc Bekoff, Ted Benton, Gloria Binkowski, Lesli Bisgould, Bill Bratton, Cheryl Byer, Eileen Charnberlain, Elisabeth Colville, Marly Cornell, James Corrigan, David DeGrazia, Cora Diarnond, Jane W. Evans, Ernie Feil, Priscilla Feral, merhum Jose Ferrater Mora, Michael Allen Fox, Henry Furst, Deidre Gallagher, Jane Goldberg, Lori Gruen, Coral Hull, Terrv Kay, Arthur Kinoy, merhum William M. Kuntsler, Eileen Lanno, Sheldon Leder, Jeffrey Moussaieff Masson, Robert Orabona, Simon Oswitch, Maureen Plimmer, Jerry Silverman, Bonnie Sonder ve Shelton Walden'la yaptığımız tartışmalar da bana büyük yarar sağladı. Kitapta öne sürdüğüm tezin ana hatlarını daha önce çeşitli yerlerde sunmuştum: Rutgers, Brock Üniversitesi, Essex Üniversitesi, Harvard Hukuk Fakültesi, Manchester Üniversitesi, Scranton Üniversitesi ve Amerikan Felsefe Derneği'ndeki sunumlarda çok iyi tepkiler almıştım.

Rutgers'da hayvanlar ve hukuk üzerine dersimize katılan öğrenciler bu konu üzerindeki düşüncelerimi sürekli canlı tutular. Hepsine teşekkür ediyorum. Asistanlarım Daniel Agatino, Karen Bacon, Steven Flores, Michelle Lerner, Megan Metzelaar ve Lydia Zaidman mükemmel işler yaptılar. Mr. Flores ve Ms. Zaidman'a gösterdikleri yoğun çabadan ötürü özellikle teşekkür ederim. Sekreterim Mary Ann Moore, Dekan yardımcısı Marie Melito ve Linda Garbaccio ve bölüm yöneticimiz Roseann Raniere, kütüphane sorumlumuz Profesör Carol Rohrenbeck ve muhteşem ekibi Marjorie Crawford, Dan Campbell, Susanna Camargo-Pohl, Helen Leskovac, Steven Perkins, Nina Ford, Evelyn Ramones, Brian Cudjoe ve Daniel Sanders'a da yardımlarından ötürü teşekkürler. Kathleen Rehn ve Bernadette Carter bilgisayarla ilgili pek çok kazayı sağ salim atlatmamı sağladılar.

Çalışmama çeşitli şekillerde destek veren, Friends of Animals'dan [Hayvan Dostları] dostlarım Patty Shenker, Doug Stoll, Bill Crockett, Marly Cornell, Ernie Feil, Priscilla Feral ve Robert Orabona'ya; Kuzey Amerika Vejetaryen Derneği'nden

Henry Furst, Amy Sperling, Jane Rubin'e ve Neuman-Publicker Vakfı'na teşekkür ederim. Dr. John Kohler'in akupunktur seansları olmasa, günde on iki saatimi bilgisayar başında geçiremezdim. Bu kitabı yazarken ihmal etmek zorunda kaldığım aneme ve babama, gösterdikleri sabır için müteşekkirim.

Temple University Press'teki dostlarım –editörüm ve yakın arkadaşım Doris Braendel, yayın sorumlusu Lois Patton ve meslektaşları Charles Ault, David Wilson, Jenny French, Anne Marie Anderson, Gary Krarner, Tamika Hughes, Irene Imperio, Julie Luongo, bağımsız çalışan redaktörler Keith Monley, Marly Cornell, Joan Vidal, ve Megan Metzelaar– profesyonel anlamda inanılmaz bir destek sağladılar. Amerikan akademi dünyasında sayıları giderek azalan ilerici ve yenilikçi yayınevlerinden biri tarafından yayımlanan bir kitabın yazarı olmaktan şeref duyuyorum. Fotoğraflar için Friends of Animals, Animal Emancipation, Inc. [Hayvan Özgürleşmesi], Humane Farming Association [İnsanî Tarım Derneği] ve Gail A. Eiszitz, Joy Bush, The Fur-Bearers Association [Kürk Taşıyanlar Derneği] ve Anti-Vivisection Society'ye [Viviseksiyon Karşıtları Derneği] teşekkürler.

Son olarak, ailemin insandışı üyeleri –Stratton, Emma, Chelsea, Robert, Stevie, Bonnie Beale ve Simon– hayvanların düşünüp düşünmediğini, kendilerinin farkında olup olmadıklarını, bizimkine çok yakın duygulara sahip olup olmadıklarını sorgulamamın, insanların bu özelliklere sahip olup olmadığını sorgulamaktan farksız olduğunu gösterdiler. Hayvanların bu özellikleri taşıdıklarını kesin biçimde kanıtlayamıyor olabiliriz, insanların zihinlerinin benzer olduğunu kesin biçimde kanıtlayamayacağımız gibi. Ama iki konuda da şüphe duyanlar, dünyanın düz olduğunu kanıtlamaya çalışanlara katılabilirler.

ÖNSÖZ

ALAN WATSON

Siyasî ve sosyal tarihimize kayıtsızlık damgasını vurur: köle adı verilen insanlara karşı, beyaz olmayanlara karşı, eşcinsellere, kadınlara ve hayvanlara karşı kayıtsızlık. Baskıya karşı toplumsal isyan, genellikle aşırılıkla ve şiddetle kendini gösterir. Böyle olmadığında, aniden ve entelektüel bir fikrin sonucu olarak ortaya çıkabilir. Köleliğe karşı yürütülen mücadele tamamen olmasa da büyük ölçüde başarılı oldu ve hâlâ sona ermedi; ırk ya da cinsiyet ayrımcılığına, homofobiye karşı yürütülen mücadeleler de öyle. İnsan-hayvan ilişkileri etrafındaki tartışmaların uzun bir geçmişi var, ama ufukta herhangi bir çözüm görünmüyor. Yine de bence bu konudaki bakış açısı değişmek üzere. Profesör Gary Francione'nin bu cesur ve ufuk açıcı kitabının, biz insanların hayvanlara yönelik bakışımızda ve bu bakışın onlara karşı davranışlarımıza yansıma biçiminde bir dönüm noktası yaratacağına inanıyorum.

İnsan düşüncesi ile yaklaşımlarındaki köklü değişimler her zaman korkutucu ve sancılı olur. Pek çoğumuzun, mevcut durumun korunmasında büyük çıkarları vardır. Bağımsızlık Bildirgesi "bütün insanların eşit olarak yaratıldığının, Tanrı tarafından yaşam, özgürlük ve mutluluğunu sağlamak gibi devredilemez bazı haklarla donatıldıklarının, kanıtlanmaya ihtiyacı

olmayan hakikatler olduğunu” ilan ediyordu, ama unutmayın ki tam da aynı dönemde ABD sınırları içinde milyonlarca insan köle konumundaydı. Siyasî ve entelektüel liderler, bağımsız ülkelerinde kurmak istedikleri toplumun çatısını oluşturmak üzere bir araya geldiklerinde, hazırladıkları anayasada kölelik kurumu muhafaza edilmişti. Anayasa taslaklarını kaleme alanlar adil ve ahlâklı bir toplumun olmazsa olmaz unsurlarını belirlerken, köleliğin ahlâkiliğini ciddi olarak sorgulamadılar. Her insanın içsel bir değer taşıdığı ilkesi üzerine kurulduğunu ilan eden bir toplum, bazı insanlara cansız nesnelere farksız birer eşya gibi muamele edilmesinde hiçbir sorun görmeyen bir siyasî sistemi onayladı ve bu sistemden kâr sağladı. Yüksek ahlâk değerlerine, derin dinî inançlara, hatırı sayılır eğitim düzeyine ve düşünme kabiliyetine sahip insanlar, bu trajik çelişkiyi göz ardı edip temelde kendilerinden farkı olmayan insanları ahlâki topluluktan dışlayabildiler.

Kölelik kurumu bazı insanları nesne konumuna soktuğundan, bir köle sahibinin, kendi çıkarına olduğu sürece, kölesinin her türlü çıkarını göz ardı etmesi yasaldı. Köleliği daha “insanca” kılmak isteyenler, malını kendi çıkarları doğrultusunda kullanan bir köle sahibine karşı kölenin çıkarlarını koruyamazlardı. Özgürlük yolunda adım adım ilerlemek mümkün değildi. Kölelik kurumu, “reform”larla düzeltilemezdi. Hâlâ başkalarının malı olan kölelere bazı haklar bahşetmek çözüm getirmezdi. Taktik ve insancıl reformlar yeterli olmadı. Sorun, kanlı çatışmaların ardından köleliğin toptan kaldırılmasıyla çözüldü.

Gary Francione, şimdi hayvanları kullanma biçimlerimize ve onlara yönelik davranışlarımıza meydan okuyor. Hayvanlara sözümona “insanca” muamele etme ilkesi gibi bahanelerin arkasına gizlenmekten vazgeçip, bu dünyayı paylaştığımız hayvanlara karşı davranışlarımızla ilgili kanunların ve düzenlemelerin de gösterdiği gibi, onlara aslında ciddiye alınacak çıkarları olmayan birer nesne gibi davrandığımızı kabul etmemizi istiyor.

Peki nasıl oluyor da hayvanlara bu şekilde muamele edebiliyoruz? Hayvanlara “iyi” davranmak gerektiği, hepimizin üzerinde anlaştığı ender ahlâk kurallarından biri değil mi? Fran-

cione'nin kitabı, insanca davranış ilkesinin hayvanlara yönelik bakışımızın üzerini örten bir kılıf olduğunu ve hayvanların çıkarlarını ciddiye aldığımızı sanarak kendimizi kandırmamıza yol açtığını gösteriyor. Hayvanların çıkarlarını ciddiye alan bir toplum, başka yiyecek seçenekleri varken sırf etlerinin tadı hoşlarına gidiyor diye her yıl milyarlarca hayvanı öldürmezdi; sınaî hayvancılıkta ya da bilimsel deneylerde işkencelerle dolu bir hapis hayatı sürmelerine göz yummazdı; hayvanların rodeo ya da sirk gibi sözümona eğlencelerimiz uğruna acı çekmelerine izin vermezdi. Francione'nin, sözde insanca muamele ettiğimiz hayvanları bile nasıl sömürdüğümüzü gösteren keskin suçlamalarından sonra, hayvanlara karşı toplumumuzda zaten izin verilmeyen kötü muamele biçimleri düşünmek için hayal gücümüzü epey zorlamamız gerektiğini anlıyoruz.

Francione, insanca muamele ilkesinin pratikte işe yaramasını, ahlâk kuramında bulunan ve hayvanlara yönelik zulme karşı yasalarda benimsenen kavramsal bir hataya bağlıyor. İnsanca muamele ilkesinin kökleri 19. yüzyılda yaşamış filozof ve hukukçu Jeremy Bentham'a dayanıyor. Bentham, hayvanların sözümona akıl sahibi olmadıkları ya da bir dili kullanarak iletişim kuramadıkları için insanların onlara eşya gibi muamele edebileceğini ve onlara karşı hiçbir dolaysız ahlâki yükümlülükleri olmadığını savunan görüşe karşı çıkıyordu. Bentham'a göre hayvanların ahlâki statüsü olduğunu gösteren tek özellik hissetme yetisi, yani acı ve ıstırapın farkına varmalarıydı. Ünlü bir pasajda şöyle diyordu: "Yetişkin bir at ya da köpek, ussal kapasitesi ve iletişim yetileri bakımından, bir günlük, bir haftalık, hatta bir aylık bir bebekle kıyaslanamayacak kadar gelişmiştir. Kaldı ki öyle olmadığını farz edelim, bunun ne önemi olurdu? Asıl soru, 'akıl yürütebiliyorlar mı' ya da 'konuşabiliyorlar mı' değil, 'acı çekebiliyorlar mı' sorusudur."

Francione'ye göre sorun şuydu: Bentham köleliğe karşı çıkıyor, ama hayvanların insanların *malı* olmalarını asla sorgulamıyordu. Dolayısıyla, insanların çıkarlarıyla hayvanlarınkini "dengelemeyi" gerektiren ve bu yönüyle de hayvanların çıkarlarının ahlâken önemli olduğunu kabul eden insanca mua-

mele ilkesi pratikte işe yaramamaya mahkûmdu, çünkü Bentham'ın dönemine göre ilerici sayılan görüşü çerçevesinde bile hayvanlara hâlâ sadece insanların kaynağı olarak bakılıyordu. Yani insanca muamele ilkesi bile hayvanların birer nesne olduğunu onaylıyordu.

Francione, köleliğin kaldırılmasından çıkarsadığımız en az bir ders olduğunu söylüyor: Bir insan ahlâki topluluğa dahil olacaksa, o insana salt başka insanların amaçlarına hizmet eden bir araç muamelesi edilemez. Bir insan başka bir insanın kaynağı olamaz. Hayvanların çıkarlarını ciddiye alma iddiasındaysak, onlara, sadece insanca muamele etmekle yükümlü olduğumuz birer kaynak olarak bakmaya devam edemeyiz. Francione, çıkarları haklarla korunan bir grup ile böyle bir korumadan yoksun olan bir diğer grup arasındaki çıkar çatışmalarını çözme iddiasında olan “melez” sistemlerin, ikinci grubun mensuplarının çıkarlarını koruyamayacağını savunuyor.

Francione'nin kuramının özgün yanı, Tom Regan'ın *The Case for Animal Rights*'ta yaptığı gibi geleneksel liberal hak kuramına dayanmıyor olması; ya da *Hayvan Özgürleşmesi* adı kitabında doğrudan Bentham'a dayanan bir kuram geliştiren Peter Singer gibi faydacı kuramdan yararlanmaması. Francione, ister hak anlayışına, ister faydacılığa, ister eko-feministlerin “şefkat etiği”ne dayansın, her ahlâk kuramının parçası olması gereken eşit gözetilme ilkesi uyarınca hayvanlara kaynağımız olarak muamele etmeyi ve onları kaynağımız olarak kullanmayı reddetmemiz gerektiğini savunuyor. Bu gereklilik hayvanlara yönelik ahlâki yükümlülüklerimizle ilgili görüşlerimizde ciddi değişiklikler yaratacaktır, çünkü hayvanların nesne statüsünde olduğunu reddeden *her* kuram, hayvanların kullanıma biçimlerini kurallara bağlayıp “insanca” hale getirmeyi değil, hayvanların sömürülmesine toptan son verilmesini hedeflemek zorundadır.

Francione, mülkiyetin tarihinden ve hayvanların, onlara sadece insanlarca biçildiği kadar değer taşımalarına dayanan ekonomik statülerinden yola çıkarak, doğru bir gözlemde bulunur: Hayvanlar salt birer meta olarak görülmeye devam ettiği

sürece onlara karşı davranışlarımızda anlamlı değişiklikler gerçekleşmesi mümkün değildir. Ama asıl önemlisi, hayvanlar insan amaçlarına hizmet eden birer araç olarak muamele gördüğü müddetçe onların çıkarlarının hiçbir zaman insanlarınki kadar önemli görülmeceğini söyler. Tıpkı kölelikte olduğu gibi, eşit gözetilme ilkesi hayvanlara hiçbir zaman uygulanamaz çünkü onların çıkarları her zaman sistemli biçimde önemsizleştirilecektir. Sonuç olarak hayvanlar, Bentham'ın sözleriyle, “değersizleştirilerek *nesne* sınıfına sokulacaklar”dır.

Francione'ye göre, benzer durumları benzer şekilde ele alma ilkesi uyarınca, insan olsun hayvan olsun hissetme yetisine sahip herhangi bir canlıya salt bir kaynak olarak muamele edemeyiz. Ona göre, hayvanların çıkarlarının herhangi bir ahlakî önemi olacaksa, onlara tek bir temel hakkı, eşya muamelesi görmeme hakkını tanımak zorundayız. Hayvanları sömürdüğümüz pratikleri kurallara bağlamak yerine, tümüne son vermeliyiz. Francione, hayvanlara nesne muamelesi etmememiz gerektiği ilkesinin ilk bakışta görüldüğü kadar radikal olmadığını söyler, çünkü halihazırda hayvanlara “gereksiz” acı çektilirilmemesi gerektiğini savunuyoruz ve hayvanları kullandığımız durumların ezici çoğunluğu hiçbir bakımdan gerekli değil. Gerçek çatışma hallerinde ya da acil durumlarda insanların çıkarlarına öncelik verebiliriz – örneğin yanan bir binadan sadece tek bir canlıyı kurtaracak kadar vaktimiz varsa, içerideki hayvanın yerine insanı kurtarmayı tercih edebiliriz; ama hayvanlara nesne muamelesi ederek yapay çatışmalar yaratmaktan vazgeçmemiz gerekir.

Francione'nin sarıh bir dille ve ikna edici bir şekilde ifade ettiği argümanlarını dikkatle okuyanlar, hayvanlara karşı davranışlarımızın, onların çıkarlarını önemsediğimiz iddiasıyla çeliştiğini göreceklerdir. Francione, hayvanlarla yeni ve bambaşka bir ilişki kurmamızın şart olduğunda, kurumlarımızı, sanayimizi, çevreyle ilişkilerimizi köklü biçimde değiştirmemiz gerektiğinde ısrar eder.

Rahatsızlık verici gerçeklerle yüzleşmek kolay değildir. Francione bize hayvanlara karşı davranışlarımızın gerçek yü-

zünü gösteriyor. Ve hayvanların çıkarlarını ciddiye aldığımız iddiasını buna rağmen öne sürüp süremeyeceğimizi düşünmemizi istiyor. Francione, inkârımızın karanlıkta bıraktığı noktaları aydınlattığında, hayvanları sömürmemizi meşrulaştırmak için ileri sürdüğümüz gerekçelerin, tıpkı kölelikte olduğu gibi, ziyadesiyle boş ve ikiyüzlü gerekçeler olduğunu görüyoruz. Francione'nin kuramı radikaldir, ama bütün devrimci fikirler gibi gayet basittir. Onun kuramında, "Ben bir insanım" diye haykıran kölenin sesi yankılanır.

Francione'nin 1995'te yayımlanan *Animals, Property, and the Law* başlıklı kitabı, hayvanların hukukî statüsünün ciddi akademik çalışmalara konu olmasının başlangıcını temsil eder. Francione o kitapta hayvanların mal statüsünü net biçimde analiz etmiş, bugün hem üniversitelerde ve hem de popüler medyada devam eden tartışmanın ana hatlarını çizmiştir. 1996'da yazdığı *Rain without Thunder: The Ideology of the Animal Rights Movement* adlı kitabı, Amerikan hayvan hakları hareketi üzerine bir incelemedir. Francione söz konusu hareketin genel olarak hayvan hakları tavrını benimsemediğini, hayvanların sömürülmesine son vermek yerine sömürünün kurallara bağlanmasını hedeflediğini iddia eder.

Elinizdeki kitapta Francione, yaygın kabul gören ahlâk görüşlerimizden yola çıkarak bir hayvan hakları kuramı oluşturuyor. Hayvan etiğiyle ilgili zor meseleleri ele almasına rağmen, konuya ilgi duyan herkesin rahatlıkla anlayabileceği, olağanüstü açık bir dille yazmayı başarıyor. Keskin zekâsı, derin içgörüsü ve hayvan hakları alanında ülkenin önde gelen hukukçusu olarak edindiği engin birikimle Francione, insan-hayvan ilişkisine yönelik eski yaklaşımları sarsan bir analiz sunuyor ve bu ilişkiyi tanımlamak için yaratıcı ve etkili bir kuramsal temel sağlıyor.

Son dönemde ABD'de hukuk fakültelerinde açılan hayvan hakları derslerinin sayısındaki artış dikkat çekiyor. Kuşkusuz Francione'nin verdiği derslerin, kaleme aldığı eserlerin ve kamu davalarına yönelik incelemelerinin bu gelişmedeki payı çok büyük. Francione, meslektaşı Anna Charlton'la birlikte Rut-

gers Hukuk Fakültesi'nde on yılı aşkın bir süredir hayvan hakları hukuku dersi veriyor ve hayvanlarla ilgili davaları inceleyen tek hukuk fakültesi projesinin başkanı. Daha önce, ikimiz de Pennsylvania Hukuk Fakültesi'nde çalışırken, hukuk felsefi dersinde hayvan haklarını işliyordu. Kendisiyle benzer görüşleri ifade eden başka insanlar olsa da, Francione'nin eserleri bu inceleme alanındaki standartları oluşturmuş bulunuyor.

Beni tanıyanlar, bu önsözü yazmış olmamdan ötürü şaşırabilirler. Çünkü yetişkin hayatımın büyük kısmında kuş ve balık avladım. Bugün bile, İskoçya'dan ayrılmamın üzerinden 20 yıl geçmiş olmasına rağmen, en iyi dostlarım av ekibinden arkadaşlarımdır. Gary Francione'yle, derslerine girdiği arkadaşım Profesör David Yalden-Thomson vasıtasıyla tanıştım. David'le haftanın üç günü Virginia'da ördek ve kaz avına girdik. Ama avlanmayalı yıllar oldu. Sık sık, balık tutma niyetiyle South Carolina'daki çiftliğimize gidiyorum. Ama oltalarımı en son ne zaman yanıma aldığımı bile hatırlamıyorum. Çiftlikte bir kulüp tarafından düzenlenen bir güvercin avı yapılacaktı, beni de çağırmışlardı. Onlara gidip gitmeme konusunda kararsız olduğumu söyledim. Sonunda gitmedim. Bir daha kuş öldüreceğimi hiç sanmıyorum. Hayvan eti yemeye devam ediyorum, ama çok daha ender olarak. Ama balık tutmaya devam edeceğim kesin. Yani bir çatışma yaşıyorum. Bunu açıklamaya çalışmayacağım, çünkü açıklayamam. Ama şunu söylemem şart: Eğer 1850'lerde, bugünküne benzer koşullarda (yani Güney'de, pamuk tarlalarıyla çevrili aile çiftliğimde) yaşıyor olsaydım, vicdanen (umuyorum ki) rahatsızlık duysam da, köleliğe karşı olmazdım.

Athens, Georgia

1 Mayıs 2000